

Андрій Тетерук
Навчально-науковий інститут права
імені князя Володимира Великого МАУП,
аспірант
teteruk.a@gmail.com

ІСТОРИКО-ПРАВОВІ ПРИЧИНИ КОНФЛІКТУ В КОЛИШНІЙ ЮГОСЛАВІЇ ТА НА СХОДІ УКРАЇНИ І ЇХ ПОРІВНЯННЯ

© Тетерук А., 2017

Розглянуто історико-правові причини конфлікту в Югославії порівняно з конфліктом на Сході України. Доведено, що в окремих випадках причини конфліктів збігаються і вони викликані, передусім, намаганням більшої нації-лідера не допустити виходу меншої нації зі сфери її впливу. Водночас існує багато інших причин, які можна зарахувати до історичних, а також правових, які сприяли розгортанню обох конфліктів. Визначено, що обидва конфлікти мають і політичні, й інші аспекти, але в окремих напрямках вони різні.

Ключові слова: конфлікт; конфлікт у Югославії; конфлікт на Сході України; політичні причини; економічні причини; мовні та релігійні аспекти конфліктів.

Андрей Тетерук

ІСТОРИКО-ПРАВОВЫЕ ПРИЧИНЫ КОНФЛИКТА В БЫВШЕЙ ЮГОСЛАВИИ И НА ВОСТОКЕ УКРАИНЫ И ИХ СРАВНЕНИЕ

Рассматриваются историко-правовые причины конфликта в Югославии по сравнению с конфликтом на Востоке Украины. Доказано, что в отдельных случаях причины конфликтов совпадают и они вызваны в первую очередь попыткой большей, лидирующей нации не допустить выхода меньшей нации из сферы ее влияния. Вместе с тем существует много других причин, которые можно отнести к историческим, а также правовым, которые способствовали развертыванию обоих конфликтов. Определено, что оба конфликта имеют как политические, так и другие аспекты, но в отдельных направлениях они разные.

Ключевые слова: конфликт; конфликт в Югославии; конфликт на Востоке Украины; политические причины; причины; языковые и религиозные аспекты конфликтов.

Andrey Teteruk
Navchal'no-naukovyy instytut prava
im. knyazya Volodymyra Velykoho

THE LEGAL AND HISTORICAL CAUSES OF THE CONFLICT IN THE FORMER YUGOSLAVIA AND IN THE EAST OF UKRAINE AND THEIR COMPARISON

The article examines the historical and legal reasons for the conflict in the former Yugoslavia in comparison with the conflict in eastern Ukraine. It is proved that in some cases the some causes of conflict coincide but the primarily cause is that the leading nation try to

prevent the release of a smaller nation with its sphere of influence. However, there are many other reasons that can be attributed to the historical and legal causes that contributed to the start of both conflicts. It was determined that both conflicts include both political and other aspects, but in some areas they are different.

Key words: conflict; the conflict in the former Yugoslavia; the conflict in eastern Ukraine; political reasons; economic reasons; linguistic and religious aspects of the conflict.

Постановка проблеми. Сучасний конфлікт на Сході України можна порівняти з конфліктом в Югославії, більшість причин для їх виникнення однакові, проте є і суттєві відмінності. Більшість дослідників не звертають на це увагу, проте конфлікти практично однопорядкові: сильніша нація намагається не допустити відділення слабшої нації, використовуючи для цього різні методи. Є також цікаві припущення щодо того, чому конфлікт на Сході України не виник після відділення України у 1991 р., але вони потребують детальнішого дослідження. У статті запропоновано аналіз причин, які призвели до виникнення обох конфліктів, та певні порівняння.

Аналіз дослідження проблеми. Конфлікт у Югославії розібраний буквально “по кісточках”, але разом з тим, коли виник конфлікт на Сході України, не змогли побачити спільні риси. Конфлікт у Югославії розглядали з різних позицій. О. С. Лапшин у своєму дисертаційному дослідженні “Конфлікт у Колишній Югославії 1991–1995 рр. в загальноєвропейській політиці США” [1] розглядає зазначений конфлікт як спробу США здійснити переділ політичної мапи Європи на свою користь. Такої думки дотримувались і дотримуються більшість російських дослідників [2–4]. В Україні проводилися детальніші дослідження [5] і причинами виникнення конфлікту визначалися не тільки політичні міркування та бажання США домінувати у світі, але й релігійні та етнічні. Доволі детально вивчали причини конфлікту в Югославії зарубіжні дослідники [6; 7]. Ноель Малкольм майже про кожну з колишніх югославських республік написав окремі книги [8; 9]. Щодо конфлікту на Сході України, то детального вивчення причин ще здебільшого не здійснено як з історичного, так і з юридичного погляду. Разом з тим, ми вже можемо спостерігати певні спроби аналізу конфлікту на Сході України та його причин [10; 11]. Проте спроби порівняти причини цих двох конфліктів, які певною мірою збігаються в окремих аспектах, у дослідженнях не робили.

Мета статті полягає у дослідженні історико-правових причин конфлікту в Югославії та на Сході України та їх порівнянні.

Виклад основного матеріалу. Історичні межі конфліктів у Югославії та на Сході України не збігаються, і ми не можемо сказати, що вони почалися в той самий період розвитку міжнародних відносин. Проте, якщо проаналізувати причини конфліктів, ми можемо зробити висновок, що вони певною мірою збігаються.

Якщо взяти Югославію, яка складалася з шести союзних республік (Сербія, Хорватія, Боснія та Герцеговина, Словенія, Македонія та Чорногорія), то побачимо, що домінувала в цій системі Сербія. В усіх школах всіх республік вивчалася сербохорватська мова, яка переважно була суто сербською. Белград був столицею і Сербії, і всієї Югославії. Сербська православна церква активно впроваджувала православні догми, а в деяких випадках навіть входила у пряму конфронтацію з представниками інших релігій, католицизмом (переважно Хорватія та Словенія і частина Боснії та Герцеговини). Найбільші інвестиції надходили до сербських підприємств, проте найдинамічніше розвивалися Словенія і Хорватія. Керівництво Союзу Комуністів Югославії складалося здебільшого із сербів, більшість командних постів у Югославській армії займали серби.

Загалом, наприкінці 80-х років минулого сторіччя в Югославії визначилося багато проблем, які потребували вирішення. Ці проблеми можна окреслити такими напрямками:

– домінування сербів та сербського великодержавного шовінізму не давало можливості активно розвиватися іншим республікам;

- націоналістичні сили в багатьох республіках вже наприкінці 70-х років минулого сторіччя заявляли про надання більшої автономії своїм республікам;
- наявність різних релігій у країні не сприяла єдності країни загалом, тим більше, що релігійні лідери всіма силами намагалися підігравати релігійні конфлікти;
- певний вплив на події в Югославії справляла і діяльність зарубіжних центрів, які боролися з комунізмом і використовували у своїй діяльності всі протиріччя, які існували в країні;
- республіки розвивалися нерівномірно, що також викликало незадоволення окремих прошарків населення;
- система приватної власності у окремих секторах економіки в країні також породжувала невдоволення комуністів та робітників державних підприємств, які вважали, що вона сприяє буржуазії та не дає змоги зрівнювати заробітну плату.

Ці та інші причини сприяли надалі розпаду Югославії та кривавому конфлікту, який призвів до загибелі та страждань мільйонів людей.

Причинами конфлікту в Україні можемо вважати:

- домінування Російської Федерації та її намагання нав'язувати свої правила в кожній сфері життя в Україні та в інших країнах;
- спроби домінування у мовній сфері, що викликало незадоволення україномовної частини населення, особливо на Заході України;
- нерівномірний розвиток окремих частин країни й спроби створити такі умови, коли східні регіони України мали найрозвиненішу промисловість, а інші регіони, крім столиці, не отримували відповідних інвестицій;
- створення міфу про те, що Донбас годує всю Україну і тому є особливим регіоном;
- активна пропаганда “братніх відносин” між Україною та Російською Федерацією, у яких Росія є “старшим братом”;
- домінування російської мови та зниження рівня розвитку української мови загалом;
- домінування православної церкви Московського патріархату, заперечення навіть існування інших релігійних течій, розвитку самостійної української церкви та інші причини.

Збіги в розвитку конфліктів у Югославії та в Україні можна знайти в таких площинах:

- і в Югославії, і в СРСР було важливим мовне питання. Націоналістичні сили в Україні намагалися створити відповідні умови для розвитку української ідентичності, української культури та національної республіки, але ці спроби припинилися. Російську мову викладали у всіх школах, її було визначено мовою міжнаціонального спілкування, проте вона домінувала;
- насаджувалась великодержавна ідеологія, що хорвати і словенці не можуть жити без сербів, які є старшими братами, а українці без росіян, які теж є братами;
- Белград самостійно вирішував питання, якій союзній республіці скільки виділяти грошей, те саме робили і в Москві, що викликало невдоволення і простих громадян, і місцевих еліт;
- православна релігія ставала державною релігією, а всі інші релігії витіснялися.

Водночас причинами конфліктів і в Югославії, і в Україні, на нашу думку, були також лідери країн та їхнє ставлення до інших республік. Після розпаду Радянського Союзу Борис Єльцин вибрав політику відділення Російської Федерації і зміцнення її як окремої держави. Тому розділення республік відбулося доволі мирно. Україна стала незалежною, навіть не докладаючи ніяких зусиль у боротьбі за свою незалежність.

В Югославії Слободан Мілошевич одразу після розпаду Югославії взяв курс на побудову держави з підпорядкуванням окремих республік та створення “Великої Сербії”. До того ж підстави для цього були доволі вагомими. Більшість армійських офіцерів були сербами, переважна більшість військових баз розміщувалися на території Сербії, національні течії були слабкими і не могли об'єднати народи окремих республік на боротьбу проти великосербського шовінізму.

В Україні та в Російській Федерації події розвивалися повільніше. Після приходу до влади В. Путіна, який все життя прослужив у КДБ, стало зрозуміло, що треба висунути загальнодержавну ідею, оскільки правління Б. Єльцина привело країну майже до краху. Була вибрана ідея відновлення Великої Російської Імперії, і на це почали працювати всі системи держави.

За допомогою олігархів та окремих напівкримінальних керівників було заплановано приєднати Україну до великої держави. Для цього використовували мовні, релігійні, економічні, політичні та інші важелі. В. Путін не мав іншого виходу, як зміцнювати армію, ФСБ та інші силові структури з тим, щоб утримати владу. Росіян переконували, що головним у житті держави є стабільність, а гарантом цієї стабільності є В. Путін.

А події в Україні, де часто змінювалися президенти, стала перманентною політична криза, росіянам показували під таким кутом: Україна – держава, яка не може існувати без Російської Федерації, треба допомогти їй об'єднатися з братнім народом і разом будувати Велику Російську Імперію.

Разом з тим, в Україні вже певною мірою сформувалися свої політичні еліти і національні громади, розвиваються література та національне мистецтво. Україна стає на шлях зближення з Європою, що недопустимо для ідеї Великої Росії.

Тому вже на самому початку свого правління В. Путін ставить завдання приборкання України. Для цього використовують, передусім, мовне питання. Проводяться опитування населення, результати яких підробляють, повідомляючи українцям, що лише 30 % використовують українську мову. Активізується церква, яка проводить свою політику тільки російською мовою. Активно проникають в Україну російські промислові корпорації.

Загалом політичні та економічні цілі Російської Федерації в Україні спрямовані на підкорення України та перетворення її на свою область.

Переломним моментом стає Революція Гідності. Населення України починає більше ідентифікувати себе як населення окремої держави. Втеча В. Януковича, якого готували практично здати Україну Російській Федерації, показало, що Україна окрема незалежна держава.

В. Путін, користуючись слабкістю української влади, окупує Крим і планує розчленувати Україну. Це підвищує його авторитет і він укріплює свою владу. Потім вже розгортається конфлікт на Сході України.

С. Мілошевич в Югославії одразу почав зі спроби підпорядкувати незалежні республіки. Війна в Хорватії мало чим відрізняється від конфлікту на Донбасі. Території населені сербами, створюються “незалежні” республіки Сербська країна та Республіка сербська, що звертаються за допомогою до Сербії, яка звичайно, не може відмовити “братам”. Знищується Вуковар, в Україні Пески, Мар’їнка та інші невеликі села. Із Сербії потоком ідуть добровольці для захисту православних сербів від католиків і мусульман. Десятками прибувають і росіяни, які також бажають захистити “братів” від католиків та мусульман.

Маріонеткові республіки та їхні бандитські формування просто фізично знищують тисячі мусульман у Боснії та Герцеговині (Сребрениця). В Україні бандформування теж намагаються робити подібне, але в менших масштабах (Волноваха).

Тобто використовується весь спектр для формування ненависті до менших народів та національностей, які проживають на території Югославії, але не є сербами. В Україні розпалюється ненависть до всього українського та культивується “братство” народів.

Зазначимо, що відмінністю югославського конфлікту від конфлікту на Сході України є те, що під час конфлікту в Югославії не так активно використовували засоби масової інформації. Сербі, незважаючи на активну пропаганду, переобрали С. Мілошевича, якого потім відправили до Гааги.

У Російській Федерації В. Путін активно використовує засоби масової інформації, щоб створити собі імідж гаранта спокою громадян, а Росії – Великої держави.

Висновки. Короткий аналіз причин конфліктів у Югославії та на Сході України показує, що вони мають багато спільних рис:

- культивування величності нації, яка має право диктувати іншим свої правила;
- використання мовного питання для тиску на малі народи з тим, щоб вони не розвивали свою національну культуру та мову;
- використання найманців для бойових дій проти незалежних республік;

– створення певних проблем у релігійному середовищі в Югославії, а з боку Російської Федерації повне підпорядкування державі церкви московського патріархату, що використовується як один з каналів впливу на українців.

Звичайно, аналіз причин конфліктів може виявити й інші спільні риси, але підкреслимо, що в обох випадках численніші народи намагаються підкорити менші за допомогою різних форм і методів.

1. Лапшин О. Є. Конфлікт у колишній Югославії 1991–1995 рр. в загальноєвропейській політиці США: дис.... канд. істор. наук. 07.00.02 – *всесвітня історія* / О. Є. Лапшин. – Одеса, 1999. – 150 с. 2. Мартынова Е. Ю. Уничтожение Югославии: история конфликта [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [<http://www.srpska.ru/article.php?nid=11087>]. 3. Что мы знаем о югославской войне? Военное обозрение [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [<https://topwar.ru/13678-chto-my-znaem-o-yugoslavskoy-voyne.html>]. 4. Зацарин И., Мараховский В. Как начиналась война в Югославии [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [<https://aftershock.news/?q=node/382404>]. 5. Етно-релігійні і політичні причини конфлікту у колишній Югославії (реферат) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://5ka.at.ua/load/politologija/etno_religijni_i_politichni_prichini_konfliktu_u_kolishnij_jugoslaviji_referat/48-1-0-11118]. 6. Robert D. Kaplan *Balkan Ghosts: A Journey Through History*. – Kindle Edition, 1990. – 239 p. 7. Ferdinand Schevill. *History of the Balkans*. – Ozymandias Press, 1994. – 304 p. 8. Noel Malcolm. *Kosovo: A Short History*. – Happer Collins Publishers, Inc., New York, 1999. 9. Noel Malcolm *Bosnia: A Short History*. – HapperCollins Publishers, Inc., New York, 1997. 10. Горбулін В. П. Україна і Росія: дев'ятий вал чи Китайська стіна / В. П. Горбулін, О. С. Власюк, С. В. Кононенко. – К.: НІСД, 2015. – 132 с. 11. Аржаковський А. Розбрат України з Росією: стратегія виходу з піке. Погляд з Європи. – Х.: Віват, 2015. – 256 с.

REFERENCES

1. Lapshy`n O. Ye. *Konflikt u koly`shnij Yugoslaviyi 1991–1995 rr. v zagal`noyevropejs`kij polity`ci SShA Diss, kand.yury`d. nauk [The conflict in the former Yugoslavia 1991–1995 in the European policy of the USA. Cand. legal. sci. diss.]*. Odessa, 1999. – 150 p. 2. Martynova E. Ju. *Unichtozhenie Jugoslavii: istorija konflikta [The destruction of Yugoslavia: history of the conflict]*. – Available at: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Choasp_2013_1_7.pdf. 3. *Chto my znaem o jugoslavskoj vojne? Voennoe obozrenie [What do we know about the Yugoslav war? Military review]*. – Available at: <https://topwar.ru/13678-chto-my-znaem-o-yugoslavskoy-voyne.html>. 4. Zacarin I., Marahovskij V. *Kak nachinalas' vojna v Jugoslavii [How the war began in Yugoslavia]*. – Available at: <https://aftershock.news/?q=node/382404>. 5. *Etno-religijni i polity`chni pry`chy`ny` konfliktu u koly`shnij Yugoslaviyi (referat) [Ethno-religious and political causes of the conflict in the former Yugoslavia (abstract)]*. – Available at: http://5ka.at.ua/load/politologija/etno_religijni_i_politichni_prichini_konfliktu_u_kolishnij_jugoslaviji_referat/48-1-0-11118. 6. Robert D. Kaplan *Balkan Ghosts: A Journey Through History*. Kindle Edition – 1990. – 239 p. 7. Ferdinand Schevill *History of the Balkans* Ozymandias Press 1994. – 304 p. 8. Noel Malcolm *Kosovo: A Short History*, HapperCollins Publishers, Inc., New York, 1999. 9. Noel Malcolm *Bosnia: A Short History*, Happer Collins Publishers, Inc., New York, 1997. 10. Gorbulin V. P. *Ukrayina i Rosiya: dev'yaty`j val chy` Ky`tajs`ka stina (Ukraine and Russia: the ninth shaft or wall)* Kyiv, NISI Publ., 2015. – 132 p. 11. Arzhakovs`ky`j A. *Rozbrat Ukrayiny` z Rosiyeyu: strategiya vy`xodu z py`ke. Poglyad z Yevropy` (The discord between Russia and Ukraine: an exit strategy from its peak. The view from Europe)* Kharkiv, Vivat Publ., 2015. – 256 p.

Дата надходження: 20.03.2017 р.